

НАЦІЯ І НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК ЧИННИК РОЗБУДОВИ СУСПІЛЬСТВА

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Протягом останнього часу українське суспільство стикнулося з проблемою формулювання «національної ідеї». Багато українських дослідників намагалися її сформулювати, але на жаль це є проблемою і сьогодні. Це має бути не просто набір зрозумілих ідей і гасел, але програма розбудови держави європейського типу на принципах поваги до прав людини, розбудови економіки та державних інститутів.

Ключові слова: нація, національна ідея.

Abstract:

In recent years, Ukrainian society faced with the problem of formulating "national idea". The majority of Ukrainian researchers tried articulate, but it's still an issue. It should not be a set of ideas and slogans, but the development program European-style state on the principles of respect for human rights, economic development and government.

Keywords: nation, national idea.

Сучасне українське суспільство стикнулося з проблемою пошуку нової національної ідеї, яка б могла не тільки об'єднати, але й розвинути Україну до рівня європейських держав. Собівартість практичного вирішення цієї проблеми досить висока – це політична та економічна стабільність, яка необхідна для нормального існування суспільства, формування системи державних органів, яка б повністю відповідала вимогам громадян і в решті решт, лояльного відношення громадян до своєї держави, яка представляє інтереси всіх націй і народностей, що проживають на її території. У той же час для української науки, яка в силу об'єктивних причин була позбавлена можливості розглядати цю проблему всебічно, це питання є недостатньо вивченим. Тому виникає нагальна потреба використати дані, які були накопичені західною наукою і українською політичною думкою.

Видатні науковці заходу Ернест Реннан, Петер Альтер, Г'ю Сеттон-Вотсон, Джон А. Армстронг, Вокер Коннор, Роджеррз Брубейкер, Карл Дойч, Бенедикт Андерсон, Ентоні Сміт та інші в тій чи іншій мірі досліджували феномен нації. Питання націй та національної ідеї досліджували вітчизняні науковці: Е. Афоніна, О. Категоренко, В. Климончук, А. Колодій, О. Куценко, Г. Касьян; Л. Лясоти, І. Лубківський, В. Лісовий, Н. Матвієнко, М. Михальченко, О. Рудакевич, Ю. Руденко, С. Рябов, М. Попов, Ю. Шайгородський та ін. У сучасній науковій літературі «українська національна ідея» розглядається як складний соціокультурний процес, феномен, який служить процесу об'єднання нації для найбільш ефективної реалізації завдань розбудови національної держави, національно-культурної духовності українського народу. Ця ідея, на думку окремих дослідників, має ґрунтуватися на глибокому усвідомленні кожного українця щодо української національної ідентичності, ідентифікації з нею, на формуванні уявлень про типові риси української національної спільноти, її етнічної території, мови, історичні та духовні цінності.

Для розуміння національної ідеї необхідне розуміти, як ми розуміємо феномен нації.

Ернест Реннан розглядає націю, як «велику солідарність, що утворена почуттям жертв, які вже принесено й які мають намір принести в майбутньому»[1, С.262]. Він пише, що у кожної нації має і є минуле, але головним об'єднуючим стимулом для неї те, що її представники хочуть жити разом, продовжувати спільне життя.

Петер Альтер вносить своє розуміння категорії нації, яка починається з національної свідомості, тобто з моменту усвідомлення певного народу, що він є нацією. Процес формування нації починається ще тоді, коли немає і власної держави, але підставою для цього є мовно-культурна спільність. Метою об'єднання культурної нації в одній державі є політичне і мовне злиття [2, С.281-282].

Зовсім іншу точку зору на поняття нації висловлює Ернест Гелнер, який вважає, що «фактично нації, як і держави, є скоріше випадковістю, ніж універсальною необхідністю. Ні нації, ні держави не існують завжди і повсюдно»[3, С.35]. Він стверджує, що націоналісти неправі у точці зору, що нації і держава не існують одне без одного. Держава виникла без допомоги нації, більше того деякі нації виникли без допомоги держави. Для того, щоб довести свою точку зору, він стверджує два основні постулати: по-перше, двоє людей належать до однієї нації, якщо їх об'єднує спільна культура (ідеї, символи, асоціації, способи поведінки). По-друге, двоє людей належать до однієї нації тільки у тому випадку, коли визначають самі, що належать до однієї нації. «Іншими словами, нації створює людина; нація є продуктом певних переконань, прихильностей та взаємного визнання»[3, С.36].

Відомий американський вчений Ганс Кон одним з перших протиставив західний та східний типи націоналізму. Націоналізм, за точкою зору Г.Кона, це склад свідомості, це ідея, яка не тільки наповнюється новими думками та сентиментами, але й збурює до організованого політичного руху. Нація – це продукт живих історичних сил, що постійно змінюється весь час знаходить у дії. Більшість націй володіє певними об'єктивними ознаками, які їх відрізняють від інших націй це може бути мова, територія, політична спільність, традиції та релігія [4, С.479]. В той же час він застерігає просто перекладати дані ознаки на будь-яку націю, тому, що населення Сполучених Штатів не має спільної території на якій вона всі народилися; мова для швейцарців не є основною ознакою – вони спілкуються трьома-чотирма мовами хоча і утворюють одну націю. І хоч об'єктивні фактори відіграють певну роль у формуванні нації, головним з них, за його точкою зору, «є жива та активна колективна воля, яку ми називаємо націоналізмом»[4, С.479].

Отже, якщо ми розуміємо під нацією певну спільність людей, яких об'єднує минуле, територія, мова, культурні традиції, релігія (хоча і необов'язково), то національна ідея має ґрунтуватися і формулюватися спираючись на ці чинники.

Вона, по-перше, має бути для всіх зрозумілою, тобто потребує мовної єдності або хоч би розуміння її, користуючись мовами національних меншин. По-друге, вона має запропонувати головну мету заради якої нація має згуртуватися. По-третє, шляхи досягнення цієї мети. По-четверте, необхідне пояснити причинникам цієї ідеї, що вони можуть отримати від реалізації цієї ідеї, заради якої вони мають докласти певні зусилля.

В.Лісовий вважає, що головною помилкою у розумінні національної ідеї є той факт, що ідею починають критикувати і говорити, що вона не спрацювала. На справді ж, зауважує він, її навіть ніхто не сформулював. «Підтекст заяви такий, що національна ідея вже існує (незалежно від наших її розумінь та формулювань і незалежно від нашої волі до її здійснення), але вона чомусь відмовилась працювати»[5, с.465].

Якщо вважати, що кожна нація має обов'язково спиратися при вирішенні нагальних питань та проблем, як от: утворення своєї держави, розбудови держави, демократизації

суспільства, на національну ідею; то для України цей час вже настав і навіть більше, ця ідея має бути не тільки сформована але й сформульована.

З іншого боку ці процеси можуть бути паралельними. Становлення нації, формування культури, літератури дає можливість усвідомити себе нацією, зрозуміти хто є частиною нації і через усвідомлення цього зрозуміти і сформулювати національну ідею. За радянські часи українська нація встигла утворитися, отримати територію власної держави. «Етнокультурним націям дали їхні власні політичні території, але не владу управляти ними», - таку оцінку дає Роджерз Брубейкер діям радянської влади. І продовжує «Національні республіки не становили (як цього вимагає сильна форма територіально-політичної моделі статусу нації) «своїї нації»; натомість, незалежно до існуючих націй мали власні територіальні політичні утворення» [6, с.71,72].

Микола Міхновський вважає, «що кожна нація з огляду на міжнародні відносини хоче вилитись у форму незалежної, самостійної держави; коли справедливо, що тільки держава одноплемінного національного змісту може дати своїм членам нічим не обмежену змогу всестороннього розвитку тоді всім стане зрозумілим, що державна самостійність є головна умова існування нації, а державна незалежність є національним ідеалом» [7, с.102].

Якщо говорити про національну ідею сучасного українського суспільства, як головну мету, мотивацію і оцінку діяльності української нації, то вона має охоплювати всі сторони буття нації: ідеологію, як елемент політичної свідомості; відносини народ-влада-народ; становлення певних економічних відносин. Більше того, національна ідея має всеохоплюючий характер і реалізується через інтереси народу (нації) у внутрішній і зовнішній політиці держави. Її можна назвати стратегією розвитку держави в цілому.

Основою для національної ідеї має бути економічна і політична безпека, вона має ґрунтуватися на засадах покращання життя всіх громадян незалежно від національного походження (Україна є багатонаціональною країною), утворення умов для подальшого розвитку на основі державності, економічної незалежності і самодостатності, культури, мови, релігії.

Зміст національної ідеї можна зрозуміти і винайти тільки тоді, коли будуть усвідомлені всі надбання економічно розвинених країн Заходу. В яких головною метою розвитку є покращання життя власних громадян за рахунок інших держав, слабкіших, для яких вони пропагують лібералізацію зовнішньоекономічної діяльності, вільну торгівлю, відкритість суспільства.

Україна остаточно зробила свій вибір розвитку взірцем якого має стати Європа. Вона остаточно обрала шлях до розбудови громадянського суспільства та поваги до прав людини і громадянина. Саме ця ідея має стати основою для українського народу. Вона всім є зрозумілою і доступно. А ґрунтуватися вона має на згуртованості і відповідальності є з'єднуючим елементом для всіх громадян України. Ця ідея має ґрунтуватися на територіальній цілісності і незалежності, національній безпеці через розвиток інших складових елементів політичної системи України.

Таким чином, щоб Україна могла розвиватися і стала розвиненою європейською державою з високим рівнем життя народу, то в основу цієї ідеї може бути покладена національна єдність і злагода, цілеспрямована діяльність владних структур і усього народу в інтересах кожного члена суспільства і майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Реннан Ернест. Що таке нація? // Націоналізм: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд. О. Проценко, В.Лісовий. – К.: Смолоскип, 2006. – xliv + 684 с.

2. Альтер Петер. Націоналізм: проблема визначення // Націоналізм: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К.: Смолоскип, 2006. – xlv + 684 с.
3. Гелнер Ернест. Нації та націоналізм; Націоналізм: Пер. з англ. – К.: Таксон, 2003. – 300 с. – (Ex professo).
4. Кон Г. Західний і східний націоналізм// Націоналізм: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К.: Смолоскип, 2006. – xlv + 684 с.
5. Лісовий В. Що таке національна (українська) ідея?// Націоналізм: Антологія. 2-ге вид./ Упоряд. О.Проценко, В.Лісовий. – К.: Смолоскип, 2006. – xlv + 684 с.
6. Брюейкер Роджерз. Переобрамлений націоналізм. Статус нації та національне питання у новій Європі/ Переклад з англійської Олександра Рябова. – Львів:Кальварія, 2006. – 280с.
7. Міхновський М. Самостійна Україна// Українська державницька ідея: Антол.політ. традиціоналізму/Укладання й передм.:О.Шокало, Я. Орос;Біограф.довідки: О.Шокало. – К .: МАУП, 2007. – 520с.

Ірина Данилівна Похило – канд. політ. наук, доцент кафедри суспільно - політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Iryna Pokhylo -associate Professor of social and political Sciences, Vinnytsia national technical University, Vinnitsa.